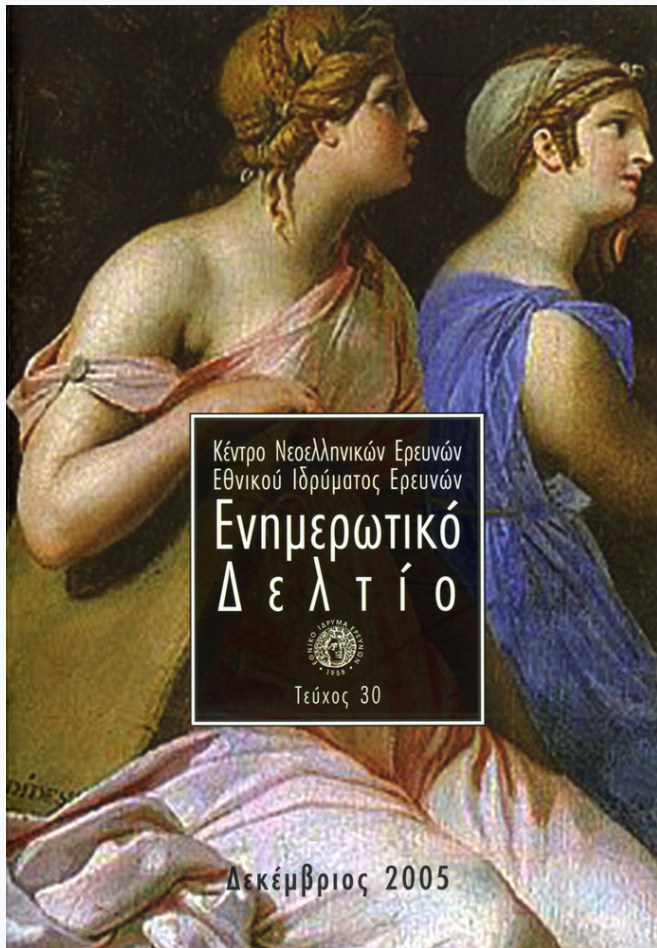

Ενημερωτικό Δελτίο

Τόμ. 30 (2005)

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ

doi: [10.12681/news.36](https://doi.org/10.12681/news.36)

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ. (2008). *Ενημερωτικό Δελτίο*, 30, 97-102. <https://doi.org/10.12681/news.36>

Διεθνές Ινστιτούτο Οικονομικής Ιστορίας "F. Datini"

 Francesco di Marco Datini (1335;-1410) υπήρξε ένας από τους μεγαλύτερους εμπόρους της εποχής του, με επιχειρήσεις και εμπορικά πρακτορεία σε όλη σχεδόν την Ευρώπη, από τη Βόρεια θάλασσα ως τη Μαύρη και την Ερυθρά. Εκτός από τις καθαυτό εμπορικές επιχειρήσεις του, κυρίως μάλλινα υφάσματα, υπήρξε και επινοητής διαφόρων πιστωτικών μεθόδων για τη διευκόλυνση των εμπορικών πρακτικών, κυρίως στο επίπεδο της εξόφλησης λογαριασμών. Το μέγαρό του και το αρχείο του αποτέλεσαν το σημείο εκκίνησης και τη βάση του ομώνυμου Ινστιτούτου στην πόλη του Πράτο.

Το Ινστιτούτο αυτό ιδρύθηκε το 1965 στην πόλη Πράτο – κοντά στη Φλωρεντία– με πρωτοβουλία του γνωστού μελετητή της οικονομίας της Τοσκάνης και καθηγητή της οικονομικής ιστορίας στα πανεπιστήμια της Πίζας και της Φλωρεντίας Federico Melis. Ο F. Melis είχε πάντα το όνειρο να μετατρέψει τη συλλογή 150.000 εμπορικών επιστολών και 600 οικονομικών καταστάσεων του Αρχείου Datini σε ένα Διεθνές Ινστιτούτο μελέτης της οικονομικής ιστορίας της προβιομηχανικής περιόδου, όνειρο για την πραγματοποίηση του οποίου έδωσε τα πάντα, μολονότι έπρεπε να ξεπεράσει τις ισχυρές αρνητικές αντιδράσεις της ακαδημαϊκής ιστορικής κοινότητας. Είναι χαρακτηριστική η μαρτυρία του Fernand Braudel για το δημιούργημα του Melis, την οποία διατύπωσε στην επέτειο των πέντε χρόνων από το θάνατο του Ιταλού ιστορικού: " ... j'ai appris à le connaître après 1968, quand il inventa l'Istituto F. Datini à Prato. Il ne l'a pas seulement inventé mais construit de ses propres mains. Imaginez l'effort d'un homme qui seul réussit à créer en Toscane une institution internationale".

Το σχέδιο του Melis συνάντησε τα ευήκοα ώτα της τοπικής κοινωνίας του Πράτο και το πρώτο βήμα έγινε το 1955 με την "Mostra Datini" και την επιτυχία που αυτή γνώρισε. Εφεξής σιγά-σιγά, βήμα το βήμα άρχισε η πραγματοποίηση του σχεδίου αυτού με τη βασική επιδίωξη της οργάνωσης ενός δικτύου υποστηρικτών και γι'αυτό απευθύνθηκε πρώτα στον F. Braudel προκειμένου ο διάσημος γάλλος ιστορικός να συμμετάσχει και να προσδώσει το απαραίτητο επιστημονικό κύρος στο Επιστημονικό Κομμάτι του υπό ίδρυση Ινστιτούτου. Πράγματι ο τελευταίος, με την προσωπικότητα και την επιστημολογία του, βοήθησε στην πραγματοποίηση του σχεδίου του F. Melis και έτσι το 1969 η επιχείρηση –που μπορούμε να ονομάσουμε πια επιχείρηση Melis-Braudel, έλαβε σάρκα και οστά με τη δημιουργία του "Istituto Internazionale di Storia Economica Francesco Datini".

Οι δύο πρωταγωνιστές της ίδρυσης του Ινστιτούτου το υποστήριξαν στα πρώτα βήματά του, το ενδυνάμωσαν και κάποια στιγμή αποσύρθηκαν από το προσκήνιο: ο Melis πέθανε το 1973, ενώ ένα χρόνο αργότερα ο F. Braudel υπό το βάρος των τόσων υποχρεώσεών του θα υποστείλει την ενεργό ανάμειξή του στα ζητήματα του Ινστιτούτου. Το Ίδρυμα έχει πάρει όμως πλέον το δρόμο που το ανέδειξε σε ένα από τα πλέον σημαντικά διεθνή ινστιτούτα στο πεδίο της οικονομικής ιστορίας της προβιομηχανικής πε-

ριόδου (13ος-18ος αι.). Παρεμπιπτόντως ως υπενθυμίσουμε εδώ ότι η πρώτη Εβδομάδα Μελέτης, που εγκαινιάσε τον επιτυχημένο αυτόν θεσμό, πραγματοποιήθηκε στις 18 Απριλίου 1969 με θέμα - τιμή στις μεσαιωνικές αλλά και σύγχρονες ασχολίες των κατοίκων της περιοχής: *La lana come materia prima: i fenomeni della sua produzione e circolazione nei secoli XII-XVII*.

Πρωταρχική επιδίωξη του Ινστιτούτου είναι η διευκόλυνση πραγμάτωσης της έρευνας μιας διεθνούς επιστημονικής ιστορικής κατεύθυνσης σε συνάφεια με διάφορες άλλες μεθοδολογικές κατευθύνσεις αλλά και η υποστήριξη της διαμόρφωσης νέων επισημώνων. Για τον σκοπό αυτό παρέχει υποτροφίες σε νέους ιστορικούς, οι οποίοι έχουν τη δυνατότητα να παρακολουθήσουν ειδικά μαθήματα οικονομικής ιστορίας, που οργανώνονται στο Πράτο λίγες εβδομάδες πριν από την πραγμάτωση του ετήσιου συνεδρίου, και φυσικά να λάβουν μέρος με ανακοινώσεις τους ή απλώς να παρακολουθήσουν τις εργασίες του συνεδρίου. Τα μαθήματα αυτά, από το 1978 και εξής φέρουν το όνομα του F. Melis.

Οι επιστημονικές δραστηριότητες του Ιδρύματος έχουν ανατεθεί σε μια Επιτροπή που αποτελείται από 40 περίπου ιστορικούς-ερευνητές που προέρχονται από τα σημαντικότερα πανεπιστημιακά και ερευνητικά κέντρα της Ιταλίας και της Ευρώπης γενικότερα. Στην επιστημονική αυτή επιτροπή έχουν λάβει κατά καιρούς μέρος οι περισσότεροι από τους γνωστούς μελετητές της οικονομικής ιστορίας από την Ευρώπη και την Αμερική (Braudel, Lopez, Tadić, Devoto, Teneti, Morgan, Ashtor, Bouvier, Dal Pane, Kula, Kotelnikova, κ.ά.). Μέλη της, από ελληνικής πλευράς, διετέλεσαν κατά καιρούς ο Μανούσος Μανούσασκας και τώρα η Χρύσα Μαλτέζου. Η Επιστημονική Επιτροπή συνεδριάζει κατά τη διάρκεια του συνεδρίου και αποφασίζει για το θέμα του μεθεπόμενου συνεδρίου. Η όλη προσπάθεια υποστηρίζεται από διάφορους παράγοντες, στους οποίους περιλαμβάνονται τα ιδρυτικά και άλλα μέλη, τα τακτικά μέλη, και βέβαια τοπικές και περιφερειακές υπηρεσίες καθώς και από το Υπουργείο Πολιτισμού της Ιταλίας. Το Ινστιτούτο διαθέτει βιβλιοθήκη εξειδικευμένη στην οικονομική ιστορία της προβιομηχανικής περιόδου, Αρχείο φωτογραφιών εμπορικού περιεχομένου και η επικοινωνία διευκολύνεται με τη μεσολάβηση του Διαδικτύου.

Οι έως τώρα δημοσιεύσεις του Ινστιτούτου περιλαμβάνουν κατά κύριο λόγο τα Πρακτικά των ετησίων Εβδομάδων Μελέτης αλλά και άλλες μελέτες γύρω από την οικονομική ιστορία. Συγκεκριμένα έχουν εκδοθεί στη σειρά "Κείμενα": 1. F. Melis, *Documenta per la storia economica (secc. XIII-XVI)*, 2. B. Dini, *Una pratica di mercatura in formazione (1394-1395)*, 3. M. Cassandro, *Il libro giallo di Ginevra della Compagnia fiorentina di Antonio della Casa e Simone Guadagni*, 4. G. Nigro, *Mercanti in Maiorca. Il carteggio datiniano dall'isola (1387-1396)*, vol. I-II.

Στη σειρά των "Πρακτικών" έχουν εκδοθεί: 1. *La lana come materia prima (secc. XIII-XVII)*, 2. *Produzione, commercio e consumo dei panni di lana (secc. XII-XVIII)*, 3. *Produttività e tecnologie (secc. XII-XVII)*, 4. *Credito, banche e investimenti (secc. XIII-XX)*, 5. *Trasporti e sviluppo economico (secc. XIII-XVIII)*, 6. *Domanda e consumi. Livelli e strutture (secc. XIII-*

XVIII), 7. *La moneta nell'economia Europea* (secc. XIII-XVIII), 8. *Prodotto lordo e finanza pubblica* (secc. XIII-XIX), 9. *Investimenti e civiltà urbana* (secc. XIII-XVIII), 10. *Sviluppo e sottosviluppo in Europa e fuori d'Europa dal sec. XIII alla rivoluzione industriale*, 11. *Agricoltura e trasformazione dell'ambiente* (secc. XIII-XVIII), 12. *Gerarchie economiche e gerarchie sociali* (secc. XII-XVIII), 13. *Forme ed evoluzione del lavoro in Europa* (secc. XIII-XVIII), 19. *I porti come impresa economica*. (Secc. XIII-XVIII), 20. *Metodi, risultati e prospettive della storia economica*. Secc. XII-XVIII, 21. *La donna nell'economia*. Secc. XII-XVIII, 22. *L'impresa. Industria commercio, banca*. Secc. XIII-XVIII, 23. *Produzione e commercio della carta e del libro*. Secc. XIII-XVIII, 24. *La seta in Europa*. Secc. XIII-XVIII, 25. *Le migrazioni in Europa*. Secc. XIII-XVIII, 26. *Il tempo libero. Economia e società*. Secc. XIII-XVIII, 27. *L'uomo e la foresta*. Secc. XIII-XVIII. 28. *Alimentazione e nutrizione*. Secc. XIII-XVIII, 29. *Prodotti e tecniche d'oltremare nelle economie Europee*. Secc. XIII-XVIII, 30. *Poteri economici e poteri politici*. Secc. XIII-XVIII, 31. *Il ruolo economico delle minoranze in Europa*. Secc. XIII-XVIII, 32. *Fiere e mercati nella integrazione delle economie Europee*. Secc. XIII-XVIII, 33. *Economia e Arte*. Secc. XIII-XVIII, 34. *Economia e energia*. Secc. XIII-XVIII, 35. *Il mercato della terra*. Secc. XIII-XVIII, 36. *L'edilizia prima della rivoluzione industriale*. Secc. XIII-XVIII.

Το Ινστιτούτο έχει εκδώσει επίσης επτά τόμους με τα έργα του Fed. Melis, ενώ τα Πρακτικά των τεσσάρων τελευταίων συνεδρίων κυκλοφορούν και σε CD-Rom. Εξάλλου, εκτός σειράς κυκλοφορούν τα έργα: 1. G. Devoto, Ch. Verlinden, A. Gieysztor, *Contributi per la storia economica*, 2. G. Nigro, *Il tempo liberato. Festa e svago nella città di Francesco Datini*, 3. *Et Coquatur Ponendo... Cultura della cucina e della tavola in Europa dal Medioevo all'Età moderna*, 4. F. Melis, *Ora si, si conosce il mondo*, 5. F. Melis, *Come bere il vino nel sistema dei cibi*, 6. C. M. Cipolla, *Le leggi fondamentali della stupidità umana*.

Παναγιώτης Μιχαηλάρης

Κριτική / Επιστήμη & Εκπαίδευση

Ένα νέο περιοδικό για την ιστορία, φιλοσοφία και διδακτική των επιστημών

Τον Ιούνιο του 2005 κυκλοφόρησε το πρώτο τεύχος του εξαμηνιαίου περιοδικού *Κριτική / Επιστήμη και Εκπαίδευση* (το 2ο τεύχος κυκλοφόρησε το Νοέμβριο 2005). Η γραμματεία έκδοσης του περιοδικού απαρτίζεται από τους Ε. Κολέζα (Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων), Ε. Νικολαΐδη (ΚΝΕ/ΕΙΕ), Κ. Σκορδούλη (Πανεπιστήμιο Αθηνών) και Δ. Χα-sάπη (Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης). Εκδότης: Leader books.

Τα άρθρα των δύο πρώτων τευχών του περιοδικού βασίζονται κυρίως σε εισηγήσεις που έγιναν στο πλαίσιο των Σεμιναρίων της Ερμούπολης. Πολιτική του περιοδικού είναι να δημοσιεύει με προτεραιότητα τις εισηγήσεις σε αυτά τα σεμινάρια.

Το περιοδικό *Κριτική / Επιστήμη & Εκπαίδευση* αποτελεί προϊόν των εργασιών ενός

δικτύου ερευνητών που συγκροτείται με βασικό ενοποιητικό στοιχείο τη βούληση για τη θεωρητική ανασυγκρότηση της ριζοσπαστικής προοπτικής στην επιστήμη και στην εκπαίδευση.

Επιδίωξη του δικτύου είναι η αξιοποίηση των νέων προσεγγίσεων των Σπουδών στην Επιστήμη, των Πολιτισμικών Σπουδών, των Σπουδών Φύλου, του Ριζοσπαστικού Περιβαλλοντισμού και της ιστορίας των επιστημών.

Είναι γνωστό ότι στον χώρο της εκπαίδευσης, στον αγγλοσαξονικό κόσμο τουλάχιστον από όπου και αντλείται η περισσότερη βιβλιογραφία, το ρεύμα της Κριτικής Παιδαγωγικής έχει αντιμετωπίσει με καχυποψία ή και με διάθεση υπερβολικής αυστηρότητας τις άλλες προσεγγίσεις που προαναφέρθηκαν. Παρ' όλα αυτά όμως μια σειρά ζητημάτων που έχουν να κάνουν με τη διαφορετικότητα, με την υπο-εκπροσώπηση συγκεκριμένων ομάδων πληθυσμού στα γνωστικά αντικείμενα των φυσικομαθηματικών επιστημών, σε ζητήματα ηθικής της επιστήμης κ.ά., δεν μπορούν να αναλυθούν σε όλη τους την έκταση μόνο στο πλαίσιο της Κριτικής Εκπαίδευσης. Περαιτέρω θεωρητικές συλλογές είναι αναγκαίες.

Στον διεπιστημονικό τομέα της ιστορίας των επιστημών, τις τελευταίες δεκαετίες έχει αναπτυχθεί ο προβληματισμός γύρω από τους τρόπους διάδοσης της κυρίαρχης επιστήμης και τεχνολογίας καθώς και οι συγκριτικές μελέτες διαφορετικών επιστημονικών και τεχνολογικών παραδόσεων. Η ριζοσπαστική προσέγγιση αυτών των θεμάτων δεν αρκείται στο να αναγνωρίζει τις "ιδιαιτερότητες" αλλά μελετά και προβάλλει τις σχέσεις εξουσίας και αλληλεξάρτησης καθώς και τις χρήσεις της επιστήμης από τις κυρίαρχες τάξεις. Στεκούμενη κριτικά απέναντι στις αγγλοσαξονικές κυρίως προέλευσης κοινωνιολογικές προσεγγίσεις που προσπαθούν να υποβαθμίσουν την ιστορία, οπότε και την ιστορική ανάλυση των σχέσεων εξάρτησης, η ριζοσπαστική αυτή προσέγγιση μελετά αυτές τις σχέσεις μεταξύ κοινωνικών τάξεων, κρατών ή πολιτισμών.

Με άξονα αυτόν τον προβληματισμό διοργανώθηκε τον Ιούλιο του 2004 η πρώτη συνάντηση εργασίας στο πλαίσιο των σεμιναρίων της Ερμούπολης με τίτλο Ριζοσπαστικές Προσεγγίσεις στην Επιστήμη και Ιστορία των Επιστημών και η δεύτερη συνάντηση τον Ιούνιο 2005 με τίτλο Επιστήμες και Κοινωνική Δικαιοσύνη. Τα δύο πρώτα τεύχη της Κριτικής (Ιούνιος 2005 και Νοέμβριος 2005) δημοσιεύουν πολλές από τις εισηγήσεις της πρώτης συνάντησης.

Όπως ήδη αναφέρθηκε, το περιοδικό δημοσιεύει κατά βάση άρθρα που βασίζονται στις εισηγήσεις που ανακοινώνονται κατά τις συναντήσεις εργασίας. Είναι όμως ανοικτό να δημοσιεύσει άρθρα τα οποία εντάσσονται στη θεματολογία του και προάγουν το θεωρητικό προβληματισμό έτσι όπως σκιαγραφήθηκε στις παραπάνω γραμμές.

Υπεύθυνη για την αρτιότητα και εγκυρότητα των εργασιών που δημοσιεύονται είναι η Συντακτική επιτροπή του περιοδικού. Μία επιτροπή ανώνυμων κριτών γνωμοδοτεί για τα υπό δημοσίευση άρθρα

Θύμιος Νικολαΐδης

Ευρυδίκη Layton-Ζένιου (1924-2005), η συνεργάτιδα και φίλη Εύρω

Το ελληνικό έντυπο βιβλίο, το νεοελληνικό, που απευθυνόταν στους Έλληνες αναγνώστες και τον ελληνόφωνο κόσμο γενικά στα πρώτα χρόνια της τυπογραφίας και στον 16ο αιώνα, θα μπορούσαμε εύκολα να πούμε ότι έχει ταυτιστεί πια στη συνείδησή μας με τις έρευνες της Εύρω Layton-Ζένιου. Γιατί σ' αυτόν τον τομέα αφιέρωσε, με επιτυχία αναγνωρισμένη, ένα μεγάλο μέρος, ίσως το μεγαλύτερο, της επιστημονικής της ζωής.

Ξεκινώντας από την Κύπρο για τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής με την καλλιτεχνική προδιάθεση να σπουδάσει μουσική, αφιερώθηκε τελικά στην επιστήμη της βιβλιοθηκονομίας και του βιβλίου γενικότερα. Γεγονός που την έφερε σε άμεση επαφή και γνωριμία με την βιβλιοθήκη του πανεπιστημίου του Harvard και στη συνέχεια με τη συλλογή των ελληνικών της βιβλίων. Ανέλαβε τότε να τεκμηριώσει και να οργανώσει τη συλλογή αυτή και να συμβάλει στον εμπλουτισμό της με σπάνιες και δυσεύρετες εκδόσεις. Η συστηματική αυτή εργασία οδήγησε τα βήματά της στη μελέτη και την επισταμένη αναζήτηση, σε μεγάλες και μικρές βιβλιοθήκες ανά τον κόσμο —ακόμα και σ' εκείνες όπου δεν θα διανοούνταν κανείς ότι θα σώζονταν παλαιά ελληνικά έντυπα—, με αποτέλεσμα, χάρη στην επιμονή και την ακούραστη φιλοπονία της, την επικουρούμενη από την ακριβολογία του βιβλιογράφου, και με τη θερμή παράτρυνση του καθηγητή Μαν. Μανουσάκα, διευθυντή τότε του Ελληνικού Ινστιτούτου της Βενετίας, να καταστεί ένας από τους ειδικότερους μελετητές του πρώιμου ελληνικού βιβλίου.

Απόρροια των ερευνών αυτών υπήρξαν τα εμπειριστατωμένα άρθρα και οι μελέτες της που δημοσιεύτηκαν σε επιστημονικά περιοδικά, στην Ελλάδα και το εξωτερικό. Ξεχωριστό εύρημα υπήρξε η αθησαύριστη και άγνωστη ως τότε πρώτη έκδοση, του 1509, του "Απόκοπου" του Μπεργαδή, που αναχρονολόγησε την πρώτη εμφάνιση της νεοελληνικής λογοτεχνίας κατά μία δεκαετία, αφού ως τότε οι προηγούμενες μελέτες καθόριζαν ως αρχή της το 1519. Και, βέβαια ο ογκώδης τόμος με τίτλο *The Sixteenth Century Greek Book in Italy. Printers and Publishers for the Greek World* (Βενετία 1994, έκδοση του Ελληνικού Ινστιτούτου Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Μελετών, αρ. 16), όπου συγκεντρώνεται και παρουσιάζεται η άρτια συσσωρευμένη γνώση και η εξοικείωση της συγγραφέως με το σημαντικό αυτό για την ιστορική πορεία του υπόδουλου ελληνισμού θέμα.

Παράλληλα, είχε αναλάβει να συμβουλευεί και άλλες αμερικανικές πανεπιστημιακές βιβλιοθήκες σχετικά με τις προσκτήσεις νέων ελληνικών εντύπων. Είναι φανερό ότι οι ποικίλες "βιβλιακές" ενασχολήσεις της Εύρω Layton ωφέλησαν πολλαπλά την ελληνική λογιοσύνη: όχι μόνο με τις επιστημονικές της συμβολές, αλλά και γενικότερα, με την προσπάθειά της να ενημερώνει τακτικά την αμερικανική ερευνητική και ευρύτερη κοινότητα για τη σύγχρονη ελληνική πνευματική παραγωγή. Με μεγάλη επίσης προθυμία ανταποκρινόταν πάντοτε στις ζητήσεις των ελλήνων φίλων και συναδέλφων της για πληροφορίες και αναζητήσεις από αμερικανικές βιβλιοθήκες και αρχεία.

Η Εύρω Layton συνεργάστηκε επίσης στην προετοιμασία και έκδοση του τόμου *Το Ελληνικό Βιβλίο, 1476-1830* (1986), κατόπιν προσκλήσεως της Αικατερίνης Κουμαριανού.

Στο δημοσίευμα αυτό κάλυψε επάξια το Βα μέρος το επιγραφόμενο "Η τεχνική του βιβλίου", –τυπογράφοι, τυπογραφικά στοιχεία, τυπογραφικά σήματα, εικονογράφηση, χαρτί, στάχωση κ.λπ.– ένα θέμα που γνώριζε καλά έχοντας μελετήσει και την πρώιμη ιταλική τυπογραφία, μιας και τα πρώτα ελληνικά βιβλία πρωτοεκδίδονται στην Ιταλία.

Η συνεργασία μας στον τόμο αυτό μου έδωσε την ευκαιρία για μια κοντινότερη προσωπική γνωριμία. Μας συνέδεσε τότε μία φιλία που διατηρήθηκε ουσιαστικά με την αλληλογραφία: η τελευταία επιστολή που έλαβα, από την οικογένειά της αυτήν τη φορά, προκάλεσε ένα οδυνηρό ξάφνιασμα: επρόκειτο για την αγγελία ότι η φίλη Εύρω απέθανε αναπάντεχα στον ύπνο της στις 8 Ιουνίου 2005.

Παραμένει βέβαια το έργο της, έργο επιστημονικό που αποτελεί υποδομή και αφετηρία για κάθε μελλοντικό μελετητή του χώρου.

Λουκία Δρούλια